

23.5.2018

EOAK/2658/2018

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Viite: HE 65/2018 vp (kuuleminen pe 25.5.2018 klo 9.15)

LAUSUNTO

Lakivaliokunta on pyytänyt eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian asiantuntijan kirjallista lausuntoa ja kuulemista hallituksen esityksestä rikoslain muuttamisesta (HE 65/2018 vp).

Eduskunnan oikeusasiamies on 26.3.2018 antanut oikeusministeriölle lausunnon (EOAK/1444/2018) nyt kysymyksessä olevan hallituksen esityksen luonnoksesta. Lausunnossa esitetyt näkökohdat on otettu nyt käsiteltävässä hallituksen esityksessä huomioon. Haluan kuitenkin kiinnittää lakivaliokunnan huomiota eräisiin muihin lausuntokierroksella esiin nousseisiin seikkoihin.

Rikosoikeudellinen vastuu valinnanvapauslaissa tarkoitettuja tehtäviä suoritettaessa

Nyt kysymyksessä olevaan hallituksen esitykseen liittyvää valinnanvapauslakia koskevan hallituksen esityksen (HE 16/2018 vp) 75 § sisältää rikosoikeudellista virkavastuuta koskevan säännösesityksen. Se koskisi yksityisen suoran valinnan palveluja tuottavan sosiaali- ja terveyskeskuksen ja suunhoidon yksikön palveluksessa olevia henkilöitä sekä yksityisen suoran valinnan palveluntuottajan alihankkijan palveluksessa olevia henkilöitä. Heihin sovellettaisiin esityksen mukaan rikoslain 40 luvun rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä heidän suorittaessaan valinnanvapauslaissa tarkoitettuja tehtäviä.

Työsuhteessa toimiviin henkilöihin sovellettaisiin siis valinnanvapauslain 75 §:n nojalla poikkeuksellisesti täyttä rikosoikeudellista virkavastuuta. Ilmeisesti tarkoitus on, että rikosoikeudellinen virkavastuu ulottuisi esimerkiksi alihankintayritysten toimitusjohtajiin, vaikka he eivät

olisikaan työsuhteessa yritykseen. Tältä osin valinnanvapauslain 75 §, josta tässä kuulemisessa ei tosin suoranaisesti ole kysymys, on sanamuodoltaan tulkinnanvarainen. Rikosoikeudellisessakin asiayhteydessä voitaneen nimittäin lähteä siitä, että työnantajan direktio-oikeuden keskeisenä haltijana toimitusjohtaja ei varsinaisesti ole yrityksen ”palveluksessa”.

Mikäli ehdotetulla valinnanvapauslain 75 §:llä on haluttu ulottaa rikosoikeudellinen virkavastuu sote-palveluja tuottavien yritysten hallustasolle asti, säännöksen sanamuoto ei selvästikään näyttäisi kattavan tätä tarkoitusta. Hallituksen jäsenet eivät ole yrityksen ”palveluksessa” eivätkä kuulu sen henkilöstöön vaan johtavat yritystä. Kysymys saattaa olla käytännössä merkittävä senkin vuoksi, että omaan ammattitaitoon perustuvia palveluksia tarjoavat henkilöt kuten lääkärit ovat usein yrittäjiä eivätkä siis perinteisessä mielessä toisen ”palveluksessa”.

Myös maakunnan liikelaitos voisi tuottaa valinnanvapauslain 75 §:ssä tarkoitettuja palveluja. Liikelaitos olisi osa maakuntaa ja maakunnan palveluksessa oleva henkilöstö olisi virka- tai työsuhteessa maakuntaan. Yhdenvertaisuuden ja rikosvastuun johdonmukaisuuden kannalta on huomionarvoista, että maakunnan liikelaitoksen työsuhteisen henkilökunnan rikosoikeudellinen virkavastuu ei olisi esitysten mukaan kuitenkaan niin kattavaa kuin yksityisen palveluntuottajan henkilökunnan rikosoikeudellinen vastuu vastaavissa tehtävissä.

Maakunnan liikelaitoksen henkilökunnan rikosoikeudellinen virkavastuu riippuisi rikoslain 40 luvun 11 §:n määritelmäsäännöksen ja saman luvun 12 §:n soveltamisalasäännöksen perusteella yhtäältä siitä, olisiko kysymys liikelaitoksen työntekijästä vai virkamiehestä ja toisaalta siitä, olisiko kysymys julkista valtaa käyttävästä henkilöstä. Kuten nyt käsiteltävässä hallituksen esityksessä on todettu (s. 12), valinnanvapauslain 75 §:ssä tarkoitettun yksityisen toimijan palveluksessa olevan henkilön rikosoikeudellinen virkavastuu voi siten olla laajempi kuin vastaavaa sote-tehtävää suorittavan maakunnan liikelaitoksen työntekijän rikosoikeudellinen virkavastuu silloin, kun tämä ei käytä julkista valtaa.

Valinnanvapauslain 75 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä suorittava maakunnan liikelaitoksen työsuhteinen henkilökunta voisi siis tulla tuomituksi vain rikoslain 40 luvun lahjusrikoksista ja virkasalaisuuden rikkomisesta, mikäli kysymys ei ole julkisen vallan käyttämisestä. Yksityisen palveluntuottaja palveluksessa oleva henkilö voitaisiin sitä vastoin tuomita mistä tahansa rikoslain 40 luvun virkarikoksesta. Voidaan olettaa, että yleisimmin kysymykseen tulisivat tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen tai virkavelvollisuuden rikkominen. Oma kysymyksensä kuitenkin on, voidaanko ”virkavelvollisuuden” tarkka sisältö yrityksissä löytää säännöksistä ja määräyksistä vastaavalla tavalla kuin julkisyhteisöissä ohjesäännöistä ja työjärjestyksistä.

Kuten valinnanvapauslakia koskeneessa 22.5.2018 lakivaliokunnalle annetussa apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinin lausunnossa (EOAK/2539/2018) on todettu, julkisten ja yksityisten palveluntuottajan henkilökunnan virkavastuun tulisi määräytyä yhtenäisin perustein valinnanvapauslain piiriin kuuluvissa tehtävissä.

Jossain määrin epäjohtonmukaisena voidaan pitää myös sitä, että rikoslain 40 luvun 11 §:ssä mainittaisiin edelleen erikseen valtio ja valtion liikelaitos, mutta ei maakuntaa ja maakunnan liikelaitosta tai kuntaa ja kunnan liikelaitosta, joiden suhde toisiinsa on täysin rinnasteinen valtioon ja valtion liikelaitokseen nähden. Tilanne voi pahimmillaan johtaa virheelliseen vastakohtaispäätelmään siitä, että valtion liikelaitokset kuuluisivat säännöksen soveltamisalaan, mutta kunnan tai maakunnan liikelaitokset eivät siihen kuuluisi. Lakivaliokunta voisi pohtia, tulisiko kaikki liikelaitokset mainita tasavertaisesti rikoslain 40 luvun 11 §:ssä nyt kun säännöstä joka tapauksessa ollaan muuttamassa.

Esittelijäneuvos

Jarmo Hirvonen

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.